

SOYUT DIŞAVURUMCULUK'TA CARL GUSTAV JUNG ETKİSİ
THE CARL GUSTAV JUNG EFFECT IN ABSTRACT EXPRESSION

Seda LİMAN TURAN

Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi,
Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Güzel
Sanatlar Eğitimi Bölümü, Eğitim
Fakültesi,
Trabzon/Türkiye.
Asst. Prof., Trabzon University,
Department of Fine Arts Education,
Faculty of Education,
Trabzon/Turkey.

sedaliman@trabzon.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-6920-6558

Fatimatüz Zehra YİĞİT

Resim-İş Eğitimi Yüksek Lisans
Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Trabzon/Türkiye.
Trabzon University, Graduate
Education Institute,
Trabzon/Turkey.

fatimatuzzehrayigit@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5628-4076

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1035715

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12.12.2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16.03.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Turan Liman, S. & Yiğit, F. Z.
(2022). Soyut Dışavurumculuk'ta Carl Gustav Jung Etkisi. *USBAD Uluslararası
Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(8), 200-216.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Araştırmada, İkinci Dünya Savaşı sonrasında derinlemesine düşünme, rastlantısallık ve etkileyici renk alanlarıyla duyguların ifadesinin keşfedilmesi amacıyla New York'ta ortaya çıkan Soyut Dışavurumculuk akımı ve bu akımı etkileyen İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi arasındaki bağıntı incelenmiştir. 1930'larda faşizmin yükselişi ve bunun sonucunda ortaya çıkan savaşın başlamasıyla birlikte ifade özgürlükleri, resimsel kimlikleri ve otomatizm teorileriyle kendilerine kimlik oluşturmuş birçok sanatçı New York'ta Soyut Dışavurumculuk adında yeni bir ekol başlatmışlardır. Bu sanatçılar, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'nden; yaratıcı süreç, psişe, kişisel bilinçdışı, kolektif bilinçdışı ve arketipler hakkındaki açıklamalarından etkilenecek çeşitli kaynaklardan, iç dünyayı temsil etmek için yeni bir yaklaşım geliştirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan olumsuz deneyimler ve kaos sanatçıların, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi ve sanatsal arayışlar arasında anlamlı bir bağ oluşturmalarına neden olmuştur. Soyut Dışavurumculuk akımı ve Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi arasındaki ilişki konusunda farkındalık yaratmak araştırmanın amacıdır. Araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden literatür tarama kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Soyut Dışavurumculuk akımının önemli temsilcilerinin eserleri; Jung'un geliştirmiş olduğu Analitik Psikoloji Teorisi kapsamında ego, kişisel bilinçdışı, kolektif bilinçdışı ve arketip kategorilerinde psikanalitik eleştiri yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Jung'un Analitik Psikoloji açımlarının Soyut Dışavurumculuk akımı içinde Aksiyon ve Renk alanı resmini derinden etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Soyut Dışavurumculuk, Jung, Analitik Psikoloji

Abstract: This research, the relationship between the Abstract Expressionism movement that emerged in New York after the Second World War with the aim of exploring the expression of emotions with reflection, randomness and impressive color spaces and the Analytical Psychology Theory of Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung, which influenced this movement was examined. With the rise of fascism in the 1930s and the beginning of the resulting war, many artists who formed an identity for themselves with their freedom of expression, pictorial identities and theories of automatism started a new school called Abstract Expressionism in New York. These artists are from Jung's Theory of Analytical Psychology; Influenced by their explanations of the creative process, the psyche, the personal unconscious, the collective unconscious, and archetypes, they developed a new approach to representing the inner world from various sources. The negative experiences and chaos after the Second World War caused artists to form a meaningful link between Jung's Theory of Analytical Psychology and artistic pursuits. In the research, literature review, one of the qualitative research techniques, was used. Within the scope of the research, the works of the important representatives of the Abstract Expressionism movement; within the scope of the Analytical Psychology Theory developed by Jung, the ego, personal unconscious, collective unconscious and archetype categories were analyzed by psychoanalytic criticism method. As a result of the research, it was concluded that Jung's Analytical Psychology expansions deeply affected the Action and Color field painting within the Abstract Expressionism movement. As a result of the research, it was concluded that Jung's Analytical Psychology expansions deeply affected the Action and Color field painting within the Abstract Expressionism movement.

Key Words: Abstract Expressionism, Jung, Analytical Psychology

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ifade özgürlükleri, resimsel kimlikleri ve otomatizm teorileriyle kendilerine kimlik oluşturmuş birçok Avrupalı sanatçı özellikle de Sürrealistler, New York'a yerleşmişlerdir. Savaş ortamından kaçıp New York'a yerleşen Avrupalı Sürrealistler ve resimde yeni yaklaşımlar arayan Amerikalı ressamın bir araya gelmesiyle New York Ekolü doğmuştur. Bu sanatçılar, İsviçreli psikiyatrist Carl Gustav Jung'un verdiği derslerden, yaratıcı

süreç, psişe ve kollektif bilinç hakkındaki açıklamalarından etkilenecek çeşitli kaynaklardan, iç dünyayı temsil etmek için bir yaklaşım oluşturmuşlardır. New York Ekolü sanatçılarının ortak noktası; hareket özgürlüğü, geniş formatlar ve ifade gücüdür. 1930'ların sonlarında Jung'un eserlerini okuyan, aralarında Jackson Pollock, Mark Rothko, Barnett Newman gibi sanatçıların bulunduğu birçok Amerikalı sanatçı kendilerine ilham verecek bir kaynak materyal sağlamıştır. Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi, çağın iki baskın eğilimi olan geometrik soyutlama ve sosyal gerçekçiliğin kısıtlamalarını hissedenlere yeni bir konu alanı sunmuştur. Bilinçaltına verilen büyük değer bu temayı, İkinci Dünya Savaşı ve atom bombasının neden olduğu insan yıkımına tepki gösteren sanatçılar için daha çekici hale getirmiştir.

Sanat dünyasını derinden etkileyen Jung'un düşünceleri, insanı anlamak ve sorunlara çözüm üretmek için ruhun derinliklerini anlayabilmenin önemi üzerine kuruludur. Bu araştırmada amaç; Soyut Dışavurumcu eserleri Jung'un geliştirmiş olduğu Analitik Psikoloji Teorisi'ne göre eleştirmekdir. Araştırmada Soyut Dışavurumculuk'u temsil eden tanınmış sanatçıların eserleri Psikanalitik eleştiri yöntemi ile çözümlenerek değerlendirilmiştir.

1. SOYUT DIŞAVURUMCULUK

Avrupa'da 1930'larda faşizmin yükselişi ve bunun sonucunda ortaya çıkan savaş, Amerika'ya Avrupa Modernizmi'nin fikir ve uygulamalarını taşıyan bir göçmen sanatçı dalgası getirmiştir. Yeni arayışlar içindeki Amerikalı sanatçılar ve özellikle de Avrupa'dan göç eden Sürrealist sanatçılar bir araya gelerek Soyut Dışavurumculuk Akımı'nı gündeme getirmişlerdir.

Avrupa'nın savaş sonrası toparlanmaya çalıştığı dönemde, Amerika politik, ekonomik ve kültürel anlamda güçlü bir konuma doğru ilerlemiştir. 1943'te başlayan, 1950'lerin ortalarına kadar süren Soyut Dışavurumculuk, Amerika'nın ilk kendine özgü, uluslararası etki yaratan sanat akımı olarak ortaya çıkmış ve böylece sanat dünyasının odağı Avrupa'dan New York'a taşınmıştır (Hodge, 2020; Antmen, 2008). Soyut Dışavurumculuk, İkinci Dünya Savaşı sonrasında New York'ta ortaya çıkan ve tamamen Amerikan kaynaklı olan ilk akımdır. Amerikan Soyut Dışavurumculuk'u, "gündelik yaşamın gerçekliğiyle resim sanatının kendi gerçekliği arasındaki sınırların birbirinden kesin olarak ayrıldığı" (Antmen, 2008: 147), temel özelliği sanat aracılığıyla evrensel duyguları betimlemek (Little, 2013: 122) olan sanatsal bir yaklaşımdır.

New York Ekolü/Okulu olarak da adlandırılan Soyut Dışavurumcu sanatçıların ilk sergileri 1940'ların ortalarında gerçekleşmiştir. Benzer bakış açlarına fakat farklı yaklaşımlara sahip, küçük bir sanatçı grubu olan Soyut Dışavurumcular, kendiliğindenliğe, ifade özgürlüğüne ve son yıllarda ulusal sanatı karakterize eden Amerikan yaşantısına ait temaların terk edilmesine inanmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın vahşetiyle dehşete kapılan sanatçılar, duygularını sanat aracılığıyla ifade etmişlerdir (Hodge, 2020). Sanatçılar savaşın etkisiyle mevcut üsluplardan uzaklaşmış; temsili veya gerçekçi formları yavaş yavaş terk etmiştir (Radding,

1978). Artık figür çizmeye devam edemeyeceklerini hissederek soyut alana sığınmış, meditasyon ve iç gözlemlerini sanatın gündemine yerleştirmişlerdir. Savaş sonrası travma ve kaygılarını, anıtsal boyuttaki tuvaleri aracılığıyla evrensel temalar olarak ifade etmişlerdir. Sanatın gündemini büyük ölçüde değiştiren bu akım, savaş öncesi modern sanat akımlarından beslenerek yeni bir ifade üslubu olarak ortaya çıkmıştır. Soyut Dışavurumcular, özellikle Sürrealizm'in otomatizm tekniğinden esinlenerek; yaratıcılıklarını yönlendirmiş; dinamik, enerjik bir sanat ortaya koyarak eserlerinin alternatif aksiyon resmi olarak tanınmasına neden olmuşlardır. Soyut Dışavurumcular, Sürrealizm'de hüküm süren bilinçdışının gündeme gelmesinden ve İsviçreli psikolog Carl Gustav Jung'un mitleri ve arketipleri keşfetmesinden derinden etkilenmiştir.

Psikolojik açılımların derinden etkilediği Soyut Dışavurumculuk akımı kendi içerisindeki sanat eserleri ve yapım tekniklerine göre farklı açılımlar içermektedir. Bunlardan biri Aksiyon (eylem resmi), bir diğeri de Renk Alanı Resmi'dir. Resmin fiziksel eylemine odaklanan Aksiyon ressamı, yüzeye dikkatli bir şekilde boya uygulamak yerine; genellikle vahşi, doğal, ve rastlantısal fırça darbelerini kullanmışlardır. "Eserlerini iç dünyalarını ifade edebilmek için bilinçli bir plansızlık içinde sezgisel bir yaklaşımla üretmişlerdir" (Hodge, 2020: 42). Arshile Gorky, Franz Kline, Willem de Kooning, Philip Guston, Lee Krasner ve Jackson Pollock, aksiyon ressamı olarak kabul edilmiştir. Tartışmasız en tanınmış Aksiyon ressamı olan Pollock, büyük damla resimlerini oluştururken içsel duygularının ifade ederek eser ile bütünleşen bir performans sergilemiştir. Pollock, Avrupalı Sürrealistler tarafından geliştirilen otomatizm teorilerinden, Kızılderili sanatından ve Meksika duvar resminden etkilenmiş ve bunları kendi resim stilini üretmek için birleştirmiştir.

Soyut Dışavurumculuk'un bir diğer açılımı olan ve çok geniş koyu renk şeritlerin yer aldığı resimler, Renk Alanı Resmi olarak adlandırılmıştır. 1940'larda çığır açan ve oldukça bireysel bir tarz olan Renk Alanı, Soyut Dışavurumculuk'un serbest, resimsel yaklaşımından türemiştir. İfadeler, bir iki ya da üç renk ile tuvalere işlenmiş; boyalar iç içe geçmiş ve birbirine karışmıştır (Hodge, 2020). Renk Alanı terimi ilk olarak 1955 yılında Clement Greenberg tarafından Mark Rothko, Barnett Newman ve Clyfford Still'in çalışmalarına atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Bu sanatçılar, genellikle tek bir düz renkten oluşan geniş alanlara sahip basit kompozisyonlar oluşturmuş, düşünceli veya meditatif bir tepki üretmeyi amaçlamışlardır.

Soyut Dışavurumcu sanatçıların tamamı Jung'un analiz, din, düşler ve hafıza hakkındaki düşüncelerine ilgi duymuşlardır. Tüm sanatçıların amacı; dünyanın savaş sonrası içinde bulunduğu durumun çalkantılarını ifade etmek olmuştur (Hodge, 2020). İçinde buldukları bu çıkmazı ifade etmenin en etkin yolunu Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'ni eserlerinde yansıtmakta bulmuşlardır.

2. CARL GUSTAV JUNG'UN ANALİTİK PSİKOLOJİ TEORİSİ

İsviçreli Psikiyatrist Carl Gustav Jung (1875-1961), kişiliğin, bireysel olarak

gelişmesiyle ilgilenmiş ve düşüncelerini içeren ekolünü "klasik psikanalizden birçok yönden farklılık gösterdiği için Analitik Psikoloji olarak adlandırmıştır" (Jung, 1997: 19). İnsanın sonsuz ve sınırlanamaz (Jung, 1997) olduğu görüşüne sahip olduğu için Jung'un düşüncelerini sistemli olarak tanımlamak mümkün değildir.

Jung'a göre Analitik Psikoloji, duyu işlevleri, duygusal fenomenler, düşünce süreçleri gibi bireysel işlevleri ayırıp onları deneysel koşullara maruz bırakmadığı için deneysel psikolojiden ayrılmaktadır. Analitik Psikoloji, psişenin yapısı ile doğal bir fenomen olarak ilgilenmektedir (Jung, 2015). Bu doğal fenomen astroloji, simya ve eş zamanlılık ilkesi gibi kavramlarla da açıklanabilmektedir.

Geliştirmiş olduğu Analitik Psikoloji Teorisi'ni Freud'un Psikanaliz Teorisi temelleri üzerine kuran Jung, psikolojide bireyin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Jung'un Teorisi'ndeki bu bütün içinde zihin, bilinç ve bilinçdışısının tamamını kapsayan bölüm "psişe" olarak adlandırılmaktadır. Psişe; bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Bilinç Jung'a göre yaşamın erken yaşlarından itibaren bilinçdışından yükselerek oluşan kısımdır (Horozcu, 2016). İşlevleri bilinçdışına önceden kodlanmış olan bilinç, psişik içeriklerin ego ile ilişkisini sürdürmektedir. Algı ve anılarımızı kapsayan bilinç, toplumsal ve gerçeklik örüntülerimizi anlamlandırmamızı sağlamaktadır. Bilinç, bilinçdışına göre ikincil öneme sahiptir.

Bilinçdışında kişisel ve kolektif olarak iki bölüm bulunmaktadır. Kişisel bilinçdışı bilinçte olmayan bastırılmış duygular, yaşantılar ile bilinç düzeyine çıkamamış ve olgunlaşmamış içeriklerden oluşmaktadır. Kişisellikten bütünüyle uzak olan kolektif bilinçdışı ise evrensel ve ortak bilinçdışı olarak da adlandırılmaktadır (Jung, 1997). Bu evrensel imgeler kişinin yaşantısındaki algı ve eğilimlerini etkilemekte kolektif bilinçdışındaki gibi kişinin yaşantısı için oldukça önemli ve belirleyici olmaktadır.

Kolektif bilinçdışı, kalıtımsal bir olgu, tüm insanların, paylaştığı bir miras ve bireysel ruhun temelidir. Çağa, topluma, ırka bakılmaksızın, dünyanın kuruluşundan bu yana meydana gelen evrensel durumlara karşı gösterdiği kalıplaşmış davranış biçimlerini içermektedir (Jung, 1997). Kolektif bilinçdışının ürünü olan bu kalıplaşmış kültürel davranışlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak ortaya çıkabilmektedir. Kolektif bilinçdışı zihni evrene bağlamakta ve gerçeğe ulaştırmaktadır. Rastgele olarak nitelendirilen eşzamanlılıklar evrenin sinyalleridir ve bunlar kolektif bilinçdışının göstergeleri olarak toplumu birbirine bağlamaktadır.

Jung'a göre; kişisel bilinçdışı her birey için benzersizken kolektif bilinçdışı paylaşılmaktadır (Engler, 2014). "Jung'un bir arketip olarak tanımladığı kolektif bilinçdışı, geçmiş nesillerin birikimli deneyimlerinin ruhun derinliklerine gömülü olduğu kalıtımsal davranış kalıpları" (Eren, 2017; Sedivi, 2009) ve ilkel toplumsal dönemlerin kalıntıları olarak bireylerin belleğine yansiyabilmekte, çağdaş insanın yaşantılarında kalıcı izler bırakabilmektedir. Jung'a göre bu kalıtsallık arketip adı verilen ortak sembolleri doğurmaktadır. Psikoloji literatürüne Jung tarafından

kazandırılmış olan bir kavram olan Arketip, nesilden nesile aktarılan eğilimlerdir. Arketipler, kolektif bilinçaltını oluşturmada, birbirleriyle temas halinde olmayan farklı topluluklardan mit, din ve kültürel inançlarda tekrarlanan görüntü, karakter ve olaylardaki benzer kalıplardır.

Analitik sürecin amacı, hem kişisel hem de kolektif olan bu faktörleri bilince getirmek ve bireyin ileriye dönük yaşamını şekillendirmek için kaynaklar sağlamaktır. Doğrudan gözlemlenemeyen Arketipler, bireyselleşme yoluyla filtrelenmiş imajlar olarak bilinçli zihin içinde sunulmaktadır (Johnson ve Morgan, 2020). Jung'un Analitik Psikoloji Teorisindeki Arketipler; "persona", "gölge", "anima-animus" ve "ben"dir.

Persona arketipi, bireyin dış dünyaya karşı genel ruhsal davranış biçimidir (Jung, 1997). Antik dönemde oyuncuların taktıkları maskenin adı olarak da bilinen Persona, maksatlı tutumdur. Bu maskeyle özdeşleşen insan bireyin karşıtı anlamında persona olarak adlandırılmaktadır (Jung, 2016). İnsanın kamusal yüzü olan Persona, bilinçli ya da bilinçdışı olarak takınılabilmektedir (Snowden, 2012). Başka bir ifadeyle kişinin gerçekte olduğundan farklı biri olarak başkalarına sunduğu yüzü veya rolü olan Persona, toplum ve birey arasında köprü oluşturmaktadır.

Gölge arketipi ise psişenin merkezindeki egodur. Egonun safdışı kaldığı durumlarda gölge bireyin tutum ve davranışlarına yansıyabilmektedir (Jung, 1997). Toplumsal yaşantının devam edebilmesi için gölge, persona tarafından bastırılmalıdır. Bunun nedeni ise gölgenin içgüdüsel ve ilkel tarafta, güçlü ve tehlikeli olmasıdır. Ego ve gölge işbirliği yaptığında bireyin zihinsel işlevleri ve bedensel etkinliği artmaktadır. Bireyin sorun yaşadığı dönemlerde, ego control edilerek gölge egoyu bastırmakta, bireyin ani karar ve kararsızlık durumlarında ise gölge etkin bir rol oynamaktadır (Ukray, 2016). Rüyalarda ortaya çıkabilen gölge, aynı zamanda yaratıcılığın, üretkenliğin, derinliğin ve sanatsal etkinliklerin kaynağıdır. Gölge insanın bireyselleşme sürecinde ihtiyacı olan bir arketiptir. Hem yaratıcı hem de yıkıcı enerjilerimizin kaynağıdır.

Anima-animus arketipi ise biyolojik cinsiyetimizin; erkeklerde bilinçdışı dişil yanı ve kadınlarda erkeksi eğilimlerin aynadaki görüntüsüdür. "Kişilerin içedönük taraflarını anima-animus arketipi tanımlamaktadır. Anima-animus ruhun tamamlayıcı karşı cinsiyetini ortaya çıkarmakta, ben ve bilinçdışının bireyin iç yaşamındaki dengesini sağlamakta, ruhun hem kişisel tepkisi hem de karşı cinsiyetin bireydeki yaşantısının yansımalarını sergilenmektedir" (Jung, 1997: 72-73). Her cins, yüzyıllarca birlikte yaşamının gereği olarak diğerinin tutum ve davranışlarını yansıtmaktadır. Bir kadının ruhu eril yönler ve bir erkeğin ruhu da dişil yönler içerebilmektedir.

Ben, arketipi Jung'a göre bilinç ve bilinçdışı olmak üzere her iki alana doğru uzanan bir yapıya sahiptir. Jung, bu açıdan bilinç ve bilinçdışını birbirinin karşıtı ancak aynı zamanda tamamlayıcı iki yapı olarak açıklamıştır (Jung, 1997). Ben, psişenin sevilen yüzüdür. Zıt kutupları birbirine çeken ben, bilinç ve bilinç dışını

birleştirip eşitliği sağlamaktadır. Jung'un teorisindeki tüm arketipler sanat dünyasını derinden etkileyen Soyut Dışavurumculuk Akımı'nın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

3. SOYUT DIŞAVURUMCULUK'TA JUNG ETKİSİ

Fizik ve psişenin arkasındaki tek dünyanın özelliği, yasalarının, sürecin ve içeriğinin akıl almaz ya da tanımlanamaz oluşudur. Bu sanatın anlaşılmasında oldukça önemli bir olgudur. Modern sanatın da ana konusu, belli bir anlamda, tanımlanamadığından çoğunlukla 'soyut' hale gelmiştir (Jung, 2018). Soyutlaşan modern eğilimlerdeki en büyüleyici bağlardan biri, Jung'un Analitik Psikolojisi ile Soyut Dışavurumculuk akımı arasındaki bağıdır. Jung'un fikirlerinin birçoğu Soyut Dışavurumcu sanatın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Jung'un felsefesinin sanat üzerindeki etkisi, sanatsal yaratının psikolojik temelini çözülmesinde değil, onun karşılıklı ilişkiler sistemine dahil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Soyut Dışavurumcular, insanın kolektif yaşamından evrensel bir hümanist sanat yaratmak için bireysel deneyim sınırlarını aşacak ifade biçimleri aramışlardır. Bunu, mitolojiye, ilkel sanata ve özellikle Jung'un kolektif bilinçdışı kavramına dayanan bir ikonografi ve tema geliştirerek başarmaya çalışmışlardır (Grabenhurst-Randall, 2017). Soyut Dışavurumcular için resim, sadece resmi yapma süreci olan gerçek sanat eserinin fiziksel bir ifadesi olarak görülmüş, ressamın spontane eylemleri, rastgele damlamalar ve fırça darbeleri, saf ifade yoluyla içeriğini açığa çıkarmak için bilinçaltıyla mücadeleyi veyadansı temsil etmiştir. Jung (2018)'a göre; yaratıcı eserler kimi zaman karanlık ruhsal dünyamızdan kopup bilince ulaşmaktadır. Bu bilinçaltı içerikleri aynı zamanda coşkun etkileri oluşturmaktadır.

Resmin kaynağını bilinçaltı olarak ifade eden Jackson Pollock (1912- 1956), Soyut Dışavurumculuk akımını en çok sahiplenen ressamdır. Akut depresyon ve alkol ile mücadele eden Pollock, 1939'da Jung teorisine göre psikanalize girmiş ve böylece Jung'un Analitik Psikoloji'si ile tanışmıştır. Tedavi, evrensel, bilinçdışı anlamı ile totem nitelikli resimleri araştırma konusunda onu cesaretlendirmiş ve sanatını derinden etkilemiştir (Fineberg, 2014). Pollock'un terapi sırasında yaptığı çizimlerde, Jung'un etkisi fazlasıyla gözlenmektedir. Terapi seansları sırasında sarı, mavi, yeşil ve kırmızı renkleri baskın olarak kullanarak yaptığı "*Çarmıha Gerilme*" isimli resimdeki renkler, Jung'un dört insan işlevi teorisine; sezgi, düşünme, duyum, duygu ya da hislere karşılık gelmektedir. Pollock, "*Bird (1941)*" dahil olmak üzere Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi ile ilişkilendirilebilecek pek çok resim yapmıştır. "*Bird*" isimli resmin odak noktası, en üst kısmında yer alan gözdür. Bu üçüncü gözün kendini keşfetmeyi temsil edebileceği gibi kişiliğinin karışık bir yönü olarak kabul edilen anima-animusun başarılı sentezini temsil etmeyi amaçlamış olabileceğini ifade etmek mümkündür. "*Bird*", Jung'un olumsuz anima nitelendirmesinin en iyi örneklerinden biridir. Bu resmin, terapistinin "cehennemlik bir anne sorunu" olarak gözlemlendiği Pollock'un annesi ile olan olumsuz ilişkisini ve kadınlarla sorunlarını sembolize ettiği düşünülmektedir. Pollock, sonraki resimlerinde olumsuz animasını kadınları ay ile ilişkilendirerek ifade etmiştir

(Sedivi, 2009). Eserlerinde sembollere sıklıkla yer veren Pollock'un, sanatsal süreci aracılığıyla kolektif bilinçdışından yararlandığı ve böylece bilinçsizce ilkel mitik imgeler ürettiğini iddia etmek mümkündür. Pollock'un erken dönem mit temelli eserlerinden daha soyut olgun eserlerine kadar ki üretim süreci hem kişisel bilinçdışını hem de kolektif bilinçdışını araştırma arzusunu taşımaktadır. Jung'un etkisi, Pollock'un özellikle damla resimlerinde oldukça belirgindir. Ruhunu jestlerle ifade etmek için resmin bilinçli kontrolünden vazgeçen Pollock bu durumu, "*Resmin içindeyken, ne yaptığının farkında değilim*" sözleriyle ifade etmiş ve resimlerindeki Jung etkisini vurgulamıştır. Pollock'un olgun dönemindeki tekniği, 1940'ların başlarından itibaren eserlerinde Kızılderili ve Meksika ikonografisinin kullanımını anımsatan bir ilkelik unsuru da içermektedir. Pollock'un ilkel sanatsal pratiği kullanması, Jung Teorisi'nin çalışmaları üzerindeki etkisini göstermektedir. 1940'ların başlarında, gözler, totemler, koruyucular gibi görüntüler eserlerinde belirgin hale gelmiş, genellikle basit beyaz bir tuval üzerine siyah dökümden oluşan, ürkütücü bir yapıya sahip ve dengesiz zihinsel durumunu temsil eden eserler üretmiştir.

Pollock, simgesel resimlerine yeni arayışlarla, "1940'lı yılların sonlarında yere serdiği tuvaler üzerine vücut hareketlerini kullanarak gerçekleştirdiği devinimlerle damlatma resimler yaparak; oluşturduğu izlerle tuval yüzeyinde mekân arayışını sergilemiştir" (Bolla, 2006: 80). Resimlerini yaparken, yere serdiği büyük formatlı tuval bezine boyayı dökmesi, sıçratması ve damlatması; çubuk, mala, bıçak kullanması ve bütün vücudunu çalıştırması onun radikal, dışavurumcu tekniğinin birer parçası (Hodge, 2020) olarak görülmektedir. 1942 ve 1948 yılları arasında Pollock, kompozisyonlarının birçoğuna ilkel güçleri çağrıştıran mistik başlıklar vermiştir. "*Sır Muhafızları*", "*Erkek ve Dişi*", "*Ay Kadın*", "*Totem Dersi*", "*Gece Seremonisi*", "*Dişi Kurt ve Büyülü Orman*", "*Katedral*" gibi erken dönem aksiyon resimlerinin birçoğuna, aynı şekilde doğadaki yücelik ya da ruhsallık duygusunu uyandıran başlıklar verilmiştir (Fineberg, 2014). Fakat, bir süre sonra resimlerine çağrışım yapan başlıklar vermekten vazgeçerek onları sayıların tarafsızlığıyla numaralandırmıştır. Soyut Dışavurumculuk'un ikonik sanat eseri Jackson Pollock'un "*Sayı 1A (1948)*" eseridir. Pollock, "*Sayı 1A*" eserinde kompozisyonun sağ üst köşesine el izlerini imza olarak eklemiştir. Geleneksel sanatçıların yağlı boyalarından uzaklaşarak resimlerinde sanayi tipi emaye boyalar kullanan Pollock, numaralandırdığı resimlerinde kullandığı tekniğini, bilinçaldışından yararlanmanın bir yolu olarak görmüş; etkilerini tuvalin yüzeyinde herkesin görebileceği şekilde ortaya çıkarmıştır. Jung, Pollock'u şu şekilde tanımlamıştır:

"Gizli bilinçdışı ruhun diğer bir ifadesini, daha genç soyut ressamların en göze çarpanlarından birinde, daha 44 yaşında trafik kazasında ölen Amerikalı Jackson Pollock'ta bulabiliriz. Onun eserleri çağımızın daha genç ressamları üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. 'Benim Resmimde (In My painting)' adlı yazısında bir çeşit trans halinde resim yaptığını ifşa etmiştir" (Jung, 2018: 260).

Pollock'un pratikte bilinçsizce yaptığı resimler sınırsız bir duygusal coşkuyla yüklüdür (Jung, 2018). Bu resimlerden biri olan "*Maske (1941)*" eserini Jung'un Analitik Teorisi'ndeki Persona arketipi ile ilişkilendirmek mümkündür. Pollock, bu eseri yaparken, dış dünyaya yönelik bir eser geliştirmiş ve kısmen bilinçaltından yansıtmaya çalıştığı sembolik kelime dağarcığını temsil eden bir ifade dili kullanmıştır. Pollock'un sembolik kelime dağarcığını temsil eden bir başka eseri "*Derin (1953)*"dir. Ölümünden birkaç yıl önce yapmış olduğu bu eser, sanatı ve ruh hali arasında nasıl bir bağ oluşturduğunun bir örneğidir. Burada bahsedilen derinlik, Pollock'un kendi iç dünyasının derinlikleridir. Renk ve içeriğin basitleştirildiği bu eser sembolizm açısından etkin bir ifade aracı olmuştur. Eser soyut bir nesneden gelen duygu ve görüşlerinin onlar hakkında daha fazla bilgi edinmemize yardımcı olacağı unsurları taşımaktadır. Bastırılmış ve derinlerde kalan bazı duyguları ortaya çıkaran eseri Jung'un gölge arketipi ile ilişkilendirmemiz mümkündür. "*Derin*" adlı bu eserdeki sarı ve beyaz lekeler arsındaki yarık, benlikteki yarılmalara göndermede bulunurken, Pollock'un "*içimde bir boşluk var ve orada soğuk rüzgârlar esiyor*" cümlesi daha da anlam kazanmaktadır. Uzun süre bakıldığında resim izleyeni içine çekmekte ve "*soğuk bir rüzgâr*" olarak yüzümüze çarpmaktadır. Psikolojik olarak bakıldığında "*Derin*" annenin bedeniyle vedalaşmanın son anının resmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sembol anne rahmi ile özdeşleştirilmiştir. Anneden ilk kopuş ve ayrılışın resmi olarak nitelendirilebilecek olan bu eserin Pollock'un annesinden alamadığı sıcaklık ve şefkat yoksunluğunu sembolize ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu eser Pollock'un hayatında hep baktığı bir sahne haline gelip, kendi derinliğine ve kaybolmuşluğuna dair eşsiz bir ifade olmaktadır. Tamamen siyah olarak yapılmış, boya lekeleriyle serpiştirilmiş bir dizi uzun dökülmüş çizgiden oluşan "*Sayı 7 (1951)*", annesi ile ilişkilendirilebilecek bir başka resimdir. Bu resimde bir kadın figürü, bir dizi eğri çizgi ve benek arasından kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. Alkolizminin ve zihinsel sorunlarının geri dönüşüyle birlikte, Pollock'un anne kompleksinin yeniden açığa çıktığı bu resimde gözlemlenebilmektedir.

Jung sembolizmi, Pollock'un yaşamının sonlarına doğru yaptığı eserlerinde oldukça belirgindir. "*Portre ve Rüya (1953)*", resmi Jung'un arketip teorilerine açık referanslar sergilemektedir. Pollock'a göre bir otoportre olan resimde; çok belirgin bir göz, burnu ve ağız olan bir kafa görüntünün sağında görülmektedir. Şaşırtıcı renklerden oluşan bu resmi gölge arketipi olarak yorumlamak mümkündür. Gölge karanlık yanımız, ışığa maruz kalmayan yanımız, aşağı yanımız, sevmediğimiz ve çoğu zaman başkalarına yansıttığımız yanımızdır. "*Portre ve Rüya*", eseri ise Pollock'un daha hafif yanının bir tasviri, daha karanlık, daha dengesiz tarafı olarak yorumlanabilmektedir. Arketipler, Jung'a göre, kolektif bilinçdışı tarafından üretilmektedir. Kolektif bilinçaltına ise genellikle sadece rüyalar veya sanat yoluyla ulaşılmaktadır. Pollock, tartışmalı bir şekilde, sanatı aracılığıyla kolektif bilinçaltıyla temas kurmuş olsa da, başlıkta '*rüya*' kelimesini kullanması, rüyalar aracılığıyla kolektif bilinçaltıyla bağlantı kurma yeteneğinin farkında olduğunu göstermektedir.

Pollock gibi Jung'un fikirlerinden etkilenmiş olan Mark Rothko (1903-1970)'da

bilinçaltını temsil eden Soyut Dışavurumcu resimler yapmıştır (Sedivi, 2009). Soyut Dışavurumculuk'un Renk Alanı resimlerinin en önemli temsilcisi olan Rothko'nun resimleri oldukça büyük renk alanlarından ve bulanık boşluklardan oluşmaktadır. Rothko'nun dikey olarak ifade ettiği biçimlerden oluşan resimleri, bir tür ruhsal meditasyon yapmak için izleyiciyi etrafındakileri görmezden gelerek tuvale götürmektedir. New York'un Seagram Binası'ndaki Restaurant'ın yemek odası için yaptığı "*Seagram Duvar Resimleri (1958-1960)*"nde koyu kırmızılar, kestane rengi ve siyahlarda bir dizi derinden hareketli renk alanı resmi yapmıştır. Rothko, "*Seagram Duvar Resimleri*" ile bir yer yarattığını belirtmiş fakat resimlerin çoğunu Londra'daki Tate Gallery'ye bağışlamıştır. Seagram Duvar Resimleri, renk alanı ressamlarının yoğun duygusal deneyim aktarma arzusunun örneğidir. Serbest çağrışım ve formların sürekli olarak maddesiz ve dönüşüm halinde görünmesini sağlayan akışkan, ince uygulanmış boya ile çalışan Rothko'nun sürecin kendisinin bir tema haline gelmesine izin verme hedefinin bir parçası da, işlenmiş bir görünüm ortaya çıkaran yarım, eksik çizgileri ve yüzeylerdir.

Rothko'nun soyut resimlerinin "*gerçekçi*" olarak nitelendirmesi ya da diğer Amerikalı Soyut Dışavurumculardan Adolph Gottlieb'in, "*soyutlama, zamanımızın gerçekliğidir*" sözleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra varlık gösteren ressamların ve heykeltıraşların ruh haline ilişkin önemli birer ipucudur (Antmen, 2008). Kırklı yılların başlarında Rothko ve diğer New York ressamlarının bir bölümü, dikkatlerini, Freud tarafından önemle vurgulanan, süreklilik anlamında geçmişe ve Jung tarafından tartışılan evrensel mit düzeni doğrultusunda Sürrealistler üzerine kaydırmışlardır (Fineberg, 2014). Soyut Dışavurumculuğun bir parçası olan kişisel mit, Jung'un evrensel mitlere olan ilgisinden cesaret almakta ve Rothko'nun "*Mit Ruh*" için araştırmasında, bir adım daha ileri gitmektedir (Fineberg, 2014). Soyut Dışavurumcular, insanların içsel vahşetini anlamak için, Jung'a göre ilkel atalarının anılarını içeren bilinçaltına yönelmişlerdir. Yirminci yüzyıl tarihinin barbarlığını ele almak için mite ve Yunan trajedisine ve ilkel olana dönmüştür. Rothko'nun "*Kafadanbacaklıların Doğuşu (1944)*" adlı tablosunda, bir grup ahtapotun etrafını kuşa benzer iki yaratık çevrelemektedir. Rothko bu eserde modern zamanların barbarlığını kafadanbacaklılar veya ahtapotlar aracılığıyla temsil etmektedir. Bu sembollerin Rothko'nun şiddet ve yıkımla ilgili temel psikolojik fikirleri ifade etme biçimi olduğunu düşünmek mümkündür.

Rothko'nun başlık seçimlerinde mitolojik referansların kullanılmasıyla mitolojinin varlığı netlik kazanmaktadır. Rothko, eserlerinin başlıkları için; bilinen antik mitleri hatırlattığını, çünkü onları, temel psikolojik fikirleri ifade etmek için geri dönmemiz gereken ebedi semboller olarak gördüğünü belirtmiştir. Bu semboller; hangi ülkede veya hangi zamanda olursa olsun, yalnızca ayrıntılarda değişen, ancak özünde asla değişmeyen ilkel korkular ve motivasyonlardır. Rothko, geç dönem yapıtlarında da insan ruhunun önemini yansıtarak, duygu üzerinde yoğunlaşmış ve Jung'un teorisine atıfta bulunmuştur. Bilinçli ve bilinçsiz zihinden kaynaklanan duyguları yansıtan Rothko, insan figürüne benzeyen formları boyamak yerine, iç psişeye ilişkin kendi yorumunu sergileyen bir kompozisyon formatında resim

yaparak izleyicisiyle daha derinden bağ kurabileceğine inanmıştır. 1940'ların başlarında üslup değişikliğine rağmen trajedi Rothko'nun sanatında rol oynamaya devam etmiştir. Trajedi, muhtemelen, kolektif bilinçdışına bir göndermedir. Jung teorisine göre içgüdüsel olan bu duygular kolektif bilinçdışından kaynaklanan arketiplere bağlıdır.

Rothko, geç dönem eserleri üzerinde meditasyon yapıldığında renkli alanların izleyicinin bilinçsiz düşüncelerini bilinçli bir düzeye getirme potansiyeline sahip olabileceğini ifade etmiş ve sanat hayatı boyunca renk kullanımında pek çok değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklikler Jung'un Rothko'nun sanatı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. 1948'den itibaren kullandığı renkler sıcaklaşmış; kırmızı, turuncu, sarı ve parlak pembeyi içermiştir. Ancak 1954'ten itibaren yaşadığı depresyon sorunundan kaynaklanarak kullandığı renkler koyulaşmaya hatta giderek siyahlaşmaya başlamıştır. Rothko, kariyeri boyunca duygunun önemini ve sanatla bağlantısını vurgulayarak ve Jung'un düşüncelerini geç dönem eserlerinde açıkça yansıtmıştır.

Jung'un teorisinden etkilenen Soyut Dışavurumculuk'un önde gelen isimlerinden biri de Hans Hoffman (1880- 1966)'dır. Doğadan değil, kalpten resim yaptığını yani duygularını ön planda tuttuğunu vurgulayan Hoffman'a göre; "sanatın politikalarla ya da toplumsal bilinç ile bir ilgisi yoktur. Hoffman çizim üzerine kafa yormuş ve resimsel yapı, resmetme, materyaller dolayısıyla sezgisel ifade konusunda dersler vermiştir" (Fineberg, 2014: 58). Hoffman, sanatçının teknik sorununun; ruhun küresi içinde yeniden çalışacağı materyali nasıl dönüştüreceğiyle ilgili olduğunu ifade etmiştir. Hoffman eserlerinde kullandığı pentürle ruhsallık olarak tanımladığı duygusal boyutu sezgisel olarak yerleştirmiş ve eserlerinde uzamsal dinamikleri ve görsel gerilimleri (Fineberg, 2014) açığa çıkarmaya çalışmıştır.

Hoffman; "Çalışmam rastlantısal değil ama planlanmış da değil. Beyaz tuval üzerindeki ilk kırmızı nokta, bende 'sabah kızılığı' anlamını uyandırmış olabilir ve buradan sonra rengimle düş kurarım" ifadesiyle psişiklik ilkesine değinmiştir. Sürrealist serbest çağrışımdan uzak duran Hofmann, çalışmasının psikolojik olmaktan çok psişik bir içsel gereksinimden yola çıkarak geliştiğinde ısrar etmektedir. İçeriğinin açığa çıkmasında, gerçeğe ulaşma çabası, sanatçıyı merkez almaktadır. Hofmann'a göre: "Bir çalışmadaki ruh kalitesiyle eş anlamlıdır. Sanatta gerçek, asla ölmez, çünkü doğası baskın bir şekilde ruhsaldır" (Fineberg, 2014: 61). Hoffman'la benzer bir şekilde düşünen bir başka Soyut Dışavurumcu sanatçı Arshile Gorky (1904-1948), sanatın aklın düşünen bir yüzü olması gerektiğini ve sürekli spontanlığın kaos olduğunu ifade etmiştir. 1947'de, Sürrealistleri, "psikiyatrik spontanlık ve açıklaması olanaksız rüyalarla kafayı bulmuş" (Fineberg, 2014: 69-70) olarak nitelendirmiştir. Çelişkili bir sanat hayatı olan Gorky, yaşamının ilerleyen sürecinde ölüm temasını işleyerek imgelerinde kaosa ve belirgin renklere yer vermiştir. Trajedi dolu hayatını sanatla ifade eden sanatçı aynı zamanda bilinçaltının farklı bulgularını merkeze almaktan kaçınmamıştır.

Estetik eylemin temelindeki düşüncenin; yaşamın, insanların, doğanın, ölümün, kaosun gizemiyle, bağlantı kurmayı sağladığını ifade eden Barnett Newman (1905-1970) için de anlamı olan yalnızca saf düşüncedir (Fineberg, 2014). Newman, spesifik deneyimleri; kendi felsefi ve manevî araştırmalarına aşkın bir değer katarak daima genelleştirmiştir. "Bence bırakalım kendi adlarına resimler konuşsun" (Hodge, 2020: 165) diyen Newman, için "*Onement I (1948)*" eseri onun en iyi sanatsal atılımıdır. Newman eserinin uzamsal yapısını tanımlamak için ilk kez dikey bir bant kullanmıştır. Newman'ın daha sonra "*zip*" olarak adlandırmaya başladığı bu dikey bant, imzası olmuştur. Kalın, düzensiz bant, kompozisyonu hem bölmüş hem de birleştirmiştir. Daha önce hiç var olmamış gibi, sıfırdan resim yapmaya çalışan Newman, kompozisyonlarını yaşama deneyiminin düşünce biçimleri ve ifadeleri olarak görmüştür. "1950'lerde uzun bir süre başarısızlık duygusuna kapılmış ve 1957'de artık resim yapamaz olmuştur. Ardından, geçirdiği kalp krizinin onda anlık bir psikanaliz işlevine dönüşmüştür. 1958'de birdenbire, yeniden resim yapmaya başlamış ve "*Haç Yolu'nu Durakları*" kompozisyonlardan oluşan seriyi tamamlamıştır" (Fineberg, 2014: 103). Ondört farklı resimden oluşan bu seride Newman, çarmıha gerildiği gün İsa Mesih'i betimleyen görüntülere; İsa'nın nihai dirilişi, yeniden doğuşu ve genel olarak acıyı aşma yeteneğine atıfta bulunmaktadır. Newman'ın, bu seriye başlamadan önce yaşadığı deneyim düşünüldüğünde dini sembollere atıfta bulunmasını kendisinin de ifade ettiği gibi psikanalitik bir açılım olarak değerlendirmek mümkündür. Her zaman dengeli ve bütün olmak isteyen psişe Newman'ın eserlerinde ruhsal dengenin yaşamla bütünlük kurma çabasını açığa çıkarmaktadır. Bu bütünlük ve dingilik beraberinde bir denge doğurmaktadır. Psişik otomatizminden ilham alan, bilinçdışından beslenen ve temel gerçekleri ortaya çıkarmanın yollarını arayan (Farthing, 2014) Willem De Kooning, Antik Çağ'dan beri ele alınan kadın figürünü "*Kadın (1950-1955)*" isimli serisinde, iri gözler, tehditkar gülümseme ve çarpıtılmış uzuvlarla komik, kaba, ve alaycı bir şekilde resmederek, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'ndeki arketiplere atıfta bulunmaktadır. Radding (1978)'e göre devasa, dinamik, zıt hareketlerle dolu bu eser serisi, renk ve doku şiddetini çarpık görüntüyle birleştirmektedir. De Kooning'in "kadın"larının sanatçının deneyim ve duygularının gerçekçiliği temsil edemeyecek kadar güçlü ve derin sembolik görüntüleri olduğu açıktır. Kuspit (2010) bu sembolik görüntüleri; ruhsuz, omurgasız, neredeyse cinsiyeti olmayan bir beden, ölümün çirkinliğini bilinçaltında daha az çekici hale getiren ve ölümün korkunç gölgelerini hissedilmez kılan görüntüler olarak yorumlamaktadır.

SONUÇ

Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi Soyut Dışavurumculuk'ta özellikle de bu akımla özdeşleşmiş olan Pollock ve Rothko'nun eserlerinde belirgin bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Jung'un analizinden geçen Pollock'un mitlerden esinlenerek gerçekleştirdiği büyük ölçekli resimleri serbest çağrışımlı otomatist çizimler, sanatçının ilkel kaynakları kullandığını ve bilinçaltındaki görüntüleri keşfetmeye olan ilgisini açıkça göstermektedir. Pollock gibi Rothko'nun eserlerinde

de serbest çağrışımla açığa çıkan kollektif bilinçdışı sembollerini gözlemlemek mümkündür. Rothko eserlerinde; evrensel mit, ilkel korku ve motivasyonla insan ruhunun önemi vurgulayarak duyguya yoğunlaşmış ve Jung'un teorisine atıfta bulunmuştur. Psikik otomatizm, kollektif bilinçdışı gibi unsurlarla pek çok Soyut Dışavurumcu sanatçı eserleri aracılığıyla ruhsal denge ve yaşam arasında bütünlük oluşturmaya çalışmıştır.

Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'nin etkisi altında Soyut Dışavurumcu sanatçılar bilinçdışını bilince çıkarmayı başarmıştır. Psikolojik düşüncenin hızla geliştiği bir çağda yaşayan sanatçılar, Jung psikolojisinin yeni alanı olan bilinçdışı konusunu Amerikan kültürünün ön saflarına taşımışlardır. Bilinçdışından yararlanmak için otomatizmi kullanan Soyut Dışavurumcu sanatçılar, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'nin sanata dahil edilmesi, sanatçının ve izleyicinin rolü de dahil olmak üzere bir dizi konuyu gündeme getirmiştir. Jung'unki gibi psikolojik teorilerin yükselişi, sanatçının odağını bireye çevirmiştir. Sanat, özellikle 1940' ve 1950'lerde, kendini ifade etme biçimine dönüşmüştür. İzleyicilerde uyandırma arzusu, izleyicileri onlarca yıldır şaşkına çeviren ve hayran bırakan bir kompozisyon formatının yaratılmasına yol açmıştır. Bu format, hem bilince hem de bilinçaltına verdiği önem nedeniyle Jung psikolojisiyle derin bir bağlantı içermektedir.

Soyut Dışavurumculuk'un, etkileyciliği hem ressamı hem de sanata ilgi duyanları etkisi altına almıştır. Eserlerin her biri izleyeni kendi iç dünyasına çekmekte ve oradaki gizemli duyguların ifade bulmaya hazır bir bedeni gibi karşımıza çıkmaktadır. Soyut Dışavurumculuk'u sanatçı, eser ve izleyici tarafından bir iletişim aracı ve ruhun içselleştirdiklerini ifade eden bir dil olarak ifade etmek mümkündür.

Bireyin yaşantı geçirerek oluşturduğu bilinçaltı, kimi zaman bilinç ve duygu yaşamının temel taşlarını oluşturmuştur. Soyut Dışavurumculuk kapsamında üretilen eserlerde, ifade edilen, eşit derecede geniş bir ruh hali ve mizaç, endişe ve karmaşıklık yelpazesidir. Sanatın doğası, insanın doğasından daha fazla ya da daha az değildir. Soyut Dışavurumculuk'un ortaya çıkmasıyla, insanın kendine empoze ettiği sınırlar, engeller ve dolayısıyla sanat biçimleri parçalanmaya başlamıştır. Sanatçı özgürleşmeye, kendi hayal gücünün derinliklerini, yaratıcı güçlerini keşfetmeye ve içsel varlığından doğa ya da insan faaliyetleriyle sınırlı olmayan yeni, canlı bir ifade tasarlamaya ve doğaçlama yapmaya başlamıştır. Önceki yapılandırmacı kısıtlamadan kurtulan ve geleneksel konulardan uzaklaşan sanatçılar, yeni olasılıklar dünyasını keşfetmişlerdir.

KAYNAKÇA

Antmen, A. (2008). *20. YY Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Bolla, P. (2006). *Sanat ve Estetik*. İstanbul: Ayrıntı.

Engler, B. (2014). *Personality Theory. 9th Edition*. United States. Wadsworth Cengage Learning.

Eren, E. (2017). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım

Dağıtım A.Ş.

Farthing, S. (2014). *Sanatın Tüm Öyküsü*. İstanbul: Hayalperest Yayınları.

Finerberg, J. (2014). *1940'tan Günümüze Sanat: Varlık Stratejileri*. İzmir: Karakalem Kitapevi Yayınları.

Grabenhorst-Randall, T. (2017). Jung and Abstract Expressionism. *C. G. Jung and the Humanities: Toward a Hermeneutics of Culture*, (Ed.). Karin Barnaby & Pellegrino D'Acierno, Princeton: Princeton University Press. pp. 185-205. <https://doi.org/10.1515/9781400887026-022>

Hodge, S. (2020). *Gerçekte Bilmeniz Gereken 50 Sanat Fikri*. (Çev.). E. Gözgülü. İstanbul: Domingo Yayınevi.

Hodge, S. (2020). *Sanatın Kısa Öyküsü*. (Çev.). D. Öztok. İstanbul: Hep Kitap.

Horozcu, Ü. (2016). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Johnson, J. & Morgan, H. (2020). *Jung and Racism*. Erişim Adresi: <https://www.Britishpsychotherapyfoundation.Org.Uk/Insights/Blog/JungAndRacism>. Erişim Tarihi: 21.06.2020.

Jung, C. G. (2018a). *İnsan ve Sembolleri*. (Çev.). H. M. İlgün. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Jung, C. G. (2015). *Kişiliğin Gelişimi*. (Çev.). D. Olgaç. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Jung, C. G. (2018b). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. (Çev.). E. Büyükinal. İstanbul: Say Yayınları.

Jung, C. G. (1997). *Analitik Psikoloji*. (Çev.). E. Gürol. İstanbul: Payel Yayınları.

Kuspit, D. (2010). *Sanatın Sonu*. İstanbul: Metis Yayınları.

Little, S. (2013). *İzmler: Sanatı Anlamak*. (Çev.). D. N. Özer. İstanbul: Yem Yayıncılık.

Radding, R. (1978). *Abstract Expressionism, More Than Inspired Madness*. Graduate Research Paper. Colorado State University Spring Semester.

Michael, R. R. (1976). *Surrealism and Abstract Expressionism*. Masters Thesis. Eastern Illinois University: ABD. Erişim Adresi: <https://thekeep.eiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4370&context=theses>

Sedivi, A. E. (2009). *Unveiling the Unconscious: The Influence of Jungian Psychology on Jackson Pollock and Mark Rothko*. Undergraduate Honors Theses. pp. 284. "Unveiling the Unconscious: The Influence of Jungian Psychology on Jack" by Amy Elizabeth Sedivi (wm.edu).

Snowden, R. (2012). *Jung Kilit Fikirler*. (Çev.). K. Atakay. İstanbul: Optimist Yayınları.

Ukray, M. (2016). *Jung Psikolojisi*. Ankara: Yason Yayınları.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Araştırmada, İkinci Dünya Savaşı sonrasında derinlemesine düşünme, rastlantısallık ve etkileyici renk alanları aracılığıyla duyguların ifadesinin keşfedilmesi amacıyla New York'ta ortaya çıkan Soyut Dışavurumculuk akımı ve bu akımı etkileyen İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung'un fikirleri arasındaki bağıntı incelenmiştir. Literatür tarama yöntemi ile yapılan araştırmanın amacı; Soyut Dışavurumculuk ve Jung'un fikirleri arasındaki ilişki konusunda farkındalık yaratmaktır. Avrupa'da 1930'larda faşizmin yükselişi ve bunun sonucunda ortaya çıkan savaşın başlamasıyla birlikte ifade özgürlükleri, resimsel kimlikleri ve otomatizm teorileriyle kendilerine kimlik oluşturmuş birçok Avrupalı sanatçı özellikle de Sürrealistler ve Amerikalı ressamlar New York'ta yeni bir ekol başlatmışlardır. Bu sanatçılar, İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'nden; yaratıcı süreç, psişe, kişisel bilinçdışı, kolektif bilinçdışı ve arketipler hakkındaki açıklamalarından etkilenecek çeşitli kaynaklardan, iç dünyayı temsil etmek için bir yaklaşım oluşturmuşlardır. Hareket özgürlüğü ve geniş formatlarla bastırılmış duygularını açığa çıkartan sanatçıların oluşturduğu bu yeni sanatsal girişim; Soyut Dışavurumculuk olarak adlandırılmıştır. Aralarında Jackson Pollock ve Mark Rothko'nun da bulunduğu pek çok Soyut Dışavurumcu sanatçı, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'ni içeren eserlerini okuyarak eserlerine ilham verecek önemli bir kaynak materyal sağlamışlardır.

Jung'un teorileri, çağın iki baskın eğilimi olan geometrik soyutlama ve sosyal gerçekçiliğin kısıtlamalarını hissedenlere yeni bir konu alanı sunmuştur. Yüzeydeki görüntülerin altında bir şey bulmayı ve içsel duygularını ifade etmeyi amaçlayan Soyut Dışavurumcular, Jung'un mit ve arketipleri keşfetmesinden derinden etkilenerek, bilinçaltını, evrensel temaları, savaş sonrası travma ve kaygı durumlarını anıtsal tuvaleri aracılığıyla dile getirmişlerdir. Gerçeküstücülerin otomatizm tekniğinden de etkilenen Soyut Dışavurumcular bilinçli plansızlıkla sezgisel bir yaklaşım geliştirmeyi başarmışlardır. Soyut Dışavurumcu sanatçıların tamamı "*İnsanın sonsuz ve sınırlanamaz*" olduğunu ifade eden Jung'un analiz, din, düşler ve hafıza hakkındaki düşüncelerine ilgi duymuş; spontane eylemleri, rastgele fırça darbeleri ve saf ifadeleriyle içeriği açığa çıkarmak için bilinçaltılarıyla mücadeleyi temsil etmişlerdir. Resmin kaynağını bilinçaltı olarak ifade eden Jackson Pollock (1912-1956), Jung etkisinin açıkça gözlenebileceği akımın önde gelen ressamlarından biri olmuştur. Pollock, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi'ne göre psikanalize girerek Jung'un fikirleri ile tanışmış ve eserlerinin çözülmesi fırsatını yakalamıştır. Psikanalisti tarafından Pollock'un eserlerinde psişe, bilinçaltı, anima/animus, arketipler, persona, gölge ve mit öğelerini sıklıkla kullandığı tespit edilmiştir. Jung'un etkisi, Pollock'un erken dönem psikanalitik çizimlerinden ünlü damlama tablolarına ve son siyah dökülmüş eserlerine kadar yaygın olarak gözlenmektedir. Pollock, "*Resmin içindeyken, ne yaptığının farkında değilim*" sözleriyle bilinçaltının ve otomatizmin etkisinde resim yaptığını ifade etmiştir. Geç dönem eserlerinde ilkel sanatsal pratiği kullanan Pollock, Jung Teorisi'ndeki arketiplere atıfta bulunmuştur. Gözler, totemler, koruyucular gibi görüntüler eserlerinde belirgin hale gelmiş, genellikle basit beyaz bir tuval üzerinesiyah dökümden oluşan, ürkütücü bir yapıya sahip ve dengesiz zihinsel durumun temsil eden eserler yapmıştır. Sonraki yıllarda içsel sezgilerini dinleyen Pollock, annesi ile ilişkisini açığa çıkartacak '*gölge*' arketipini sembolize eden eserlere imza atmıştır. Arketipler, Jung'a göre, kolektif bilinçdışı tarafından üretilmektedir. Kolektif bilinçaltına ise genellikle sadece rüyalar veya sanat yoluyla ulaşılmaktadır. Pollock'un sanatı aracılığıyla kolektif bilinçaltıyla temas kurduğunu ifade etmek mümkündür. Pollock gibi Jung'un fikirlerinden etkilenmiş olan Mark Rothko (1903-1970)'da bilinçaltını temsil eden Soyut Dışavurumcu resimler yapmıştır. Rothko'nun dikey olarak ifade ettiği biçimlerden oluşan resimleri, bir tür ruhsal meditasyon yapmak için izleyiciyi tuvale götürmektedir. Rothko'nun "*Mit Ruh*" için araştırması, Jung'un evrensel mitlere olan ilgisinden cesaret almakta ve bu yolda bir adım daha ileri gitmektedir. Soyut Dışavurumcular, insanların içsel vahşetini anlamak için, Jung'a göre ilkel atalarının anılarını içeren bilinçaltına yönelmişlerdir. Yirminci yüzyıl tarihinin barbarlığını ele almak için mit, Yunan trajedisi ve ilkel olana dönüşmüştür. Rothko, eserlerinin başlıklarını bilinen antik mitlerden almış, onları, temel psikolojik fikirleri ifade etmek için önemli semboller olarak gördüğünü ifade etmiştir. Böylece Jung'un Teorisi'ndeki kolektif bilinçaltına ve arketiplere atıfta bulunmuştur. Jung'a göre duygular, kolektif bilinçaltındaki arketiplerden, hem bilinçli hem de bilinçsiz zihinden kaynaklanmaktadır. Rothko, insan figürüne benzeyen formları boyamak yerine, iç psişeye ilişkin kendi yorumunu sergileyen bir kompozisyon formatında resim yaparak izleyicisiyle daha derinden bağ kurabileceğine inanmıştır. Başta Pollock, ve Rothko olmak üzere pek çok Soyut Dışavurumcu sanatçı, eserleriyle Modern sanat tarihindeki en büyüleyici bağlardan birinin, Jung'un Analitik Psikoloji Teorisi ile Soyut Dışavurumculuk akımı arasındaki bağ olduğunu kanıtlamıştır. Sanatçı duygu yüklü, yeni ve canlı bir ifade olan içsel varlığından tasarlamave doğaçlama yapma eğilimindedir. Yaşanılan olumsuz deneyimler sanatçıyı, yeni olasılıklar dünyasını benimsemeye yönlendirmektedir. Yüzyıllar boyunca yaratıcı insanlar, anlamlı değerler arayışında derin, kişisel ihtiyaçlar tarafından yönlendirilmiştir. İnsanı çevreleyen her türlü karışıklık, zaman zaman hemcinsine ve kendisine olan güvenini sarsmıştır. Çevresindeki kaostan etkilenen insan kendini ve dünyasını yeniden değerlendirmeye ve gerçeği sorgulamaya başlamıştır. Soyut Dışavurumculuk'un, etkileyiciliği hem ressamı hem de sanata ilgi duyanları etkisi altına almıştır.

EXTENDED SUMMARY: This article, the relationship between the Abstract Expressionism movement that emerged in New York after the Second World War with the aim of exploring the expression of emotions with reflection, randomness and impressive color spaces and

the Analytical Psychology Theory of Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung, which influenced this movement was examined. The aim of the research conducted with the literature review method; to raise awareness about the relationship between Abstract Expressionism and Jung's ideas. With the rise of fascism in Europe in the 1930s and the beginning of the resulting war, many European artists, especially Surrealists and American painters, who formed an identity for themselves with their freedom of expression, pictorial identities and theories of automatism, started a new school in New York. These artists are from Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung's Theory of Analytical Psychology; influenced by his explanations of the creative process, the psyche, the personal unconscious, the collective unconscious, and archetypes, they created an approach to represent the inner world from a variety of sources. This new artistic initiative created by the artists who unleashed their suppressed emotions with freedom of movement and large formats; It has been called Abstract Expressionism. Many Abstract Expressionist artists, including Jackson Pollock and Mark Rothko, have provided important source material to inspire their works by reading Jung's works containing Analytical Psychology Theory. Jung's theories offered a new subject area to those who felt the constraints of the two dominant trends of the era, geometric abstraction and social realism. Abstract Expressionists, who aim to find something under the surface images and express their inner feelings, were deeply influenced by Jung's discovery of myth and archetypes, and expressed the unconscious, universal themes, post-war trauma and anxiety situations through their monumental canvases. Abstract Expressionists, who were also influenced by the automatism technique of the Surrealists, succeeded in developing an intuitive approach with conscious planning. All of the Abstract Expressionist artists were interested in Jung's thoughts on analysis, religion, dreams and memory, who stated that "Man is infinite and unlimited"; With their spontaneous actions, random brushstrokes and naive expressions, they represented the struggle with their subconscious to reveal the content. Jackson Pollock (1912-1956), who expresses the source of the painting as subconscious, became one of the leading painters of the movement, where Jungian influence can be clearly observed. According to Jung's Theory of Analytical Psychology, Pollock entered psychoanalysis, got acquainted with Jung's ideas and had the opportunity to analyze his works. It has been determined by his psychoanalyst that Pollock frequently uses psyche, subconscious, anima/animus, archetypes, persona, shadow and myth elements in his works. Jung's influence is widely observed, from Pollock's early psychoanalytic drawings to his famous drip paintings and recent black-draped works. Pollock stated that he paints under the influence of subconscious and automatism with the words "When I am in the painting, I am not aware of what I am doing". Using primitive artistic practice in his later works, Pollock referred to archetypes in Jungian Theory. Images such as eyes, totems, guardians became prominent in his works, often consisting of black cast on a simple white canvas, with a frightening structure and representing his unstable mental state. Listening to his inner intuitions in the following years, Pollock created works that symbolized the 'shadow' archetype that would reveal his relationship with his mother. Archetypes, according to Jung, are produced by the collective unconscious. The collective unconscious is usually reached only through dreams or art. It is possible to state that Pollock made contact with the collective unconscious through his art. Mark Rothko (1903-1970), who was influenced by Jung's ideas like Pollock, also painted Abstract Expressionist paintings representing the subconscious. Rothko's paintings, which consist of vertically expressed forms, take the viewer to the canvas for a kind of spiritual meditation. Rothko's search for the 'Spirit of Myth' is encouraged by Jung's interest in universal myths and goes one step further in that direction. Abstract Expressionists turned to the subconscious, which, according to Jung, contains memories of their primitive ancestors, in order to understand the inner brutality of humans. To address the barbarism of twentieth-century history, we turn to myth, Greek tragedy, and the primitive. Rothko took the titles of his works from known ancient myths and stated that he saw them as important symbols for expressing basic psychological ideas. Thus, he referred to the collective unconscious and archetypes in Jung's Theory. According to Jung, emotions arise from archetypes in the collective unconscious, both the

conscious and unconscious mind. Rothko believed that he could connect more deeply with his audience by painting in a compositional format that showcases his own interpretation of the inner psyche, rather than painting forms that resemble human figures. Many Abstract Expressionist artists, especially Pollock and Rothko, have proven with their works that one of the most fascinating links in the history of Modern art is the link between Jung's Theory of Analytical Psychology and Abstract Expressionism. The artist tends to design and improvise from his inner being, which is an emotional, new and lively expression. Negative experiences lead the artist to adopt a new world of possibilities. For centuries, creative people have been driven by deep, personal needs in their search for meaningful values. All kinds of confusion that surrounds man, from time to time, has shaken his confidence in himself and his fellow man. The person affected by the chaos around him started to reevaluate himself and his world and question the truth. The expressiveness of Abstract Expressionism has influenced both painters and those who are interested in art.